بررسی نقش طرح های اسکان در توسعه اقتصادی و اجتماعی عشایر، مطالعه موردی: کانون های اسکان استان کهگیلویه و بویراحمد

دریافت مقاله:۹۰/۱۱/۲۵ پذیرش نهایی: ۹۱/۸/۱۳
صفحات: ۱۱۲-۹۵

وحید ریاحی: استادیار دانشکده علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی تهران
Email: riahi@tmu.ac.ir
راشد احمدی: دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی دانشگاه خوارزمی تهران[1]
Email: ahmadi_rashed@yahoo.com
آئیژ عزمی: استادیار جغرافیا و برنامه ریزی روستایی گروه جغرافیای دانشگاه رازی کرمانشاه
Email: A.azmi@razi.ac.ir

چکیده

اسکان عشایر، یکجانشین شدن عشایری است که درحال کوچ فصلی، از محلی به محل دیگر برای امرار معاش، در تکاپو هستند. می‌توان گفت که اسکان گروههای عشایری راهبرد پذیرفته شده جهانی برای حل مشکلات عشایر است. طرح اسکان عشایر از جمله طرح هایی است که قبل و بعد از انقلاب اسلامی در ایران به اجرا درآمده و در هر دوره حساسیت های زیادی به همراه داشته است. لذا بررسی تاثیر اسکان عشایر بر زندگی اقتصادی، اجتماعی و معیشت عشایر از اهمیت بالایی برخوردار است. مقاله حاضر به تغییرات اقتصادی و اجتماعی عشایر قبل و بعد از اسکان در شهرکهای عشایری پاکوه، کلاغ نشین و منصور آباد در استان کهگیلویه و بویراحمد پرداخته است. هدف از تحقیق حاضر بررسی نقش اجرای طرحهای اسکان عشایر پس از اسکان است. روش شناسی تحقیق توصیفی ـ تحلیلی و روش تحقیق کمی بوده که از ابزار پرسشنامه جهت تحلیل و پردازش داده ها استفاده شد. جامعه نمونه این پژوهش مشتمل بر ۸۰ خانوار بوده که با روش نمونه گیری کوکران انتخاب شده اند. نتایج تحقیق حاکی از تاثیر مثبت اسکان عشایر بر وضعیت اجتماعی آنان است. با این همه تاثیر اقتصادی اسکان عشایر اندک بوده و در عین حال دارایی های عشایر تغییر چندانی نیافته است. همچنین نگرش عشایر نسبت به طرح اسکان مثبت ارزیابی می شود. بعلاوه سطح تولید محصولات کشاورزی و دامی عشایر کاهش یافته و از تعداد دام عشایر پس از اسکان کاسته شده است.

کلیدواژگان: طرح اسکان، عشایر، توسعه اقتصادی و اجتماعی، کهگیلویه و بویراحمد

---

[1]. نویسنده مسئول: تهران – خ انقلاب اسلامی – خ لاله زار- کوچه شهید اولادی- پلاک ۱۰

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

مقدمه

بطور کلی سابقه ی کوچ زیستی درایران به بیش از۸۰۰۰ سال پیش می رسد و آثار بدست آمده درجنوب غربی ایران نوید این امر است. ولی نباید فراموش نمود که قدمت کوچ زیستی درمناطق مختلف جهان متفاوت است. زندگی کوچ زیستی درطول تاریخ بیشتر در مناطق نیمه خشک و حواشی مناطق قابل کشت بوجود آمده است(مشیری، ۱۳۶۷: ۱۳). اسکان به معنای آرام کردن و آرامانیدن (دهخدا، ۱۳۷۲: ۱۹۸۰، انوری، ۱۳۸۲: ۱۴۴) از چادر به چهار دیواری و درمکان ثابتی ماندگارشدن، و تبدیل از اقتصاد شبانی به اقتصاد روستایی گذرکردن است (کیاوند، ۱۳۶۸: ۱۷۵-۱۷۶). اسکان عشایرکوچنده از دیدگاه رشد و توسعه و تحول عبارت است ازتغییر رفتار اقتصادی و اجتماعی آنان به منظور بهبود کیفیت زندگی و بالا بردن سطح زندگانی خویش و گام گذاردن در مسیرتحول و پیشرفت دائمی (کیاوند، ۱۳۶۸ : ۱۷۶). اگرکوچ حرکتی فصلی و جمعی به منظور تامین نیازهای انسان و دام تلقی شود و به بیانی سه عامل انسان، دام و مرتع سه راس یک مثلث باشند، با حذف هرکدام از عوامل، کوچ معنی و مفهوم خود را از دست می دهد. عامل اصلی در این میان مرتع است که هر کجا به صورت غنی و سرسبز باشد، انسان و دام را بسوی خود می کشاند(حسام، ۱۳۶۷: ۱۸۷). کشور ایران به واسطه میانگین بارندگی ۲۵۰ میلیمتر (حدود یک سوم میانگین بارندگی دنیا) جزء مناطق خشک و نیمه خشک محسوب میشود. بررسی ها نشان میدهد که شیوه کوچندگی و عشایری یکی از قدیمی‌ترین روش‌های زندگی بشری است(ریاحی و عابدینی راد، ۱۳۹۱). همچنین پایدارترین مدیریت زمین و بهره برداری از منابع یک چنین نواحی، زندگی شبانی و دامداری مبتنی بر کوچندگی است(معینی، ۱۳۸۶: ۴۹). ایران سرزمینی است که بیشترین جمعیت کوچنده را حفظ کرده(کریمی،۱۳۸۳: ۱۴۸) و تمرکز عشایر عمدتاً در نیمه غربی و جنوبی کشور، به ویژه حول محور زاگرس بوده و در زاگرس میانی، استقرار عشایر بیشتر است. جمعیت عشایری ایران در ابتدای قرن پیش، قریب نیمی از نفوس کشور را در بر می گرفت. با گسترش آبادی نشینی در قرن اخیر سهم جمعیت عشایری به حدود ۱۰٪ در آغاز دهه چهل و به کمتر از ۵٪ در دهه کنونی رسیده است. بیش از ۳۵٪ از عشایر ایران، در سه استان به هم پیوسته فارس، چهارمحال بختیاری و کهگیلویه و بویر احمد استقرار یافته اند. استان کهگیلویه و بویراحمد با داشتن جمعیت ۶۵۸۶۲۹ نفر(مرکز آمار ایران: ۱۳۹۰)، در جنوب غربی دامنه های زاگرس واقع شده که دارای بیشترین روستاهای اسکان عشایری بوده است. ساماندهی عشایر این استان تحت دو مقوله ساماندهی به کوچ و ساماندهی به اسکان (خود جوش، هدایتی) مورد توجه بوده که هر

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

سه کانون اسکان مورد مطالعه، اسکان هدایتی دارند. درهر دوره ی تاریخی، شدت وضعف جریان کوچ و اسکان از تاثیر و تاثر عوامل اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، نظامی، طبیعی و اکولوژیک و مجموعه ای دیگر از دستاوردهای تکنولوژی، فرهنگ و تمدن بشری ناشی شده است(سازمان امور عشایر ایران، ۱۳۸۴: ۶۸). هرچند تغییرکوچ به اسکان به گمانی یکی از نشانه های توسعه در یک جامعه است، ولی محدودیت معیشت کوچندگی درایران در درجه اول به دلیل فقر بوده است(بخشنده نصرت، ۱۳۸۰: ۵۰). اسکان عشایر فرایندی است که طی آن شیوه معیشت جامعه کوچرو تغییر و تحول می یابد، این تحول هرچند به صورت ظاهری با ترک کوچروی و یکجانشینی در مساکن ثابت شناخته می شود، در بطن خویش ناظر بر تغییرات اساسی درمبانی فرهنگی، اجتماعی – اقتصادی و زیستی زندگی عشایر است. فرآیند اسکان ممکن است به صورت درونزا و خودجوش تحت تاثیر نوگرایی جامعه کوچرو و یا به صورت برونزا بر اثر مدرنیسم دستوری و برنامه های تشویقی دولت و یا تاثیر همزمان هر دو عامل روی دهد(توکلی: ۱۳۸۶ : ۱۴). با توجه به مطالب گفته شده، سوالات تحقیق به شرح زیر می باشند:

- اثرات اقتصادی- اجتماعی اجرای طرح اسکان عشایر بر زندگی جامعه عشایر اسکان یافته کدامند؟
- میزان رضایتمندی جامعه اسکان یافته عشایری از اجرای طرح اسکان عشایر چه مقدار است؟
- چه تفاوت های اقتصادی و اجتماعی قبل و بعد از اسکان در میان خانوارهای عشایری مشهود است؟

مبانی نظری

در تبیین مفهومی تثبیت گروههای جابه جا شونده، بنیان های نظری متعددی مد نظر قرار گرفته است. در زمینه اسکان عشایر، نظریه ها و دیدگاه‌های مختلف مانند: دیدگاه تغییرات اجتماعی، دیدگاه نوسازی، دیدگاه وابستگی، دیدگاه تامین نیازهای اساسی، دیدگاه زیست محیطی و دیدگاه توسعه پایدار وجود دارد. در دیدگاه تغییرات اجتماعی، بر تغییرات قابل رویت در طول زمان تاکید شده است، به گونه ای که ضمن آنکه موقتی و کم دوام نباشد، بر ساخت یا وظایف سازمان اجتماعی اثر گذاشته و جریان اسکان و معیشت را دگرگون سازد(روشه، ۱۳۶۶: ۲۶). با توجه به این که اسکان عشایر، زمینه ساز تغییرات اساسی در پیوندهای اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی در اجتماعات عشایر است، می توان دیدگاه‌های تغییرات اجتماعی را از مهمترین شالوده های اندیشهٔ اسکان عشایر دانست. واگو، تغییر اجتماعی را

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

فرایندی می‌داند که با جایگزینی کمی و کیفی پدیده‌های اجتماعی صورت می‌گیرد و ممکن است با برنامه و یا بی برنامه باشد(واگو،۱۳۷۲: ۱۳). در دیدگاه نوسازی، مهم ترین ویژگی حرکت از سادگی و رسیدن به پیچیدگی است(پاپلی یزدی و ابراهیمی، ۱۳۸۵: ۷۸). اندیشمندان نوسازی، جوامع را در دو گروه سنتی و مدرن قرار می‌دهند. جوامع سنتی از دیدگاه نوسازی مبتدی و دارای نظام خانوادگی گسترده و بی سوادند(همان منبع،۱۳۸۵: ۷۵). این دیدگاه به ویژه پس از انقلاب اسلامی مورد توجه قرار گرفت و می‌توان گفت که دیدگاه نوسازی در تحول گروههای کوچ رو به گروههای یکجانشین و اسکان عشایر بسترهای موثری را فراهم نموده است. در دیدگاه وابستگی، بر نقش دولت برای تغییر روابط مرکز- پیرامون با اتکاء به رشد ملی و گسستن از وابستگی جهانی و نیز کاهش اختلافات منطقه‌ای با اتکاء به عدالت در توزیع توسعه تاکید می‌شود(صرافی، ۱۳۷۷: ۲۹). رویکرد صاحب نظران این مکتب در قبال توسعه عشایر علیرغم تفاوت‌های مبنایی و ایدئولوژیک گرایش به اسکان بوده است. چرا که از دید تفکرات نئومارکسیستی جوامع کوچنده وعشایری امکان کنترل، برنامه‌ریزی متمرکز و در نهایت بسیج همه نیروها و پتانسیل‌های داخلی را در جهت توسعه ملی فراهم نمی‌آورند (سو،۱۳۸۰ : ۵۸-۵۹). از دیگر دیدگاه‌های مورد بحث، دیدگاه تامین نیازهای اساسی است. بر پایه بنیان ها و اصول این دیدگاه، با تشدید فقر و نابرابری در جوامع روستایی- عشایری و شکست برنامه‌های رفاهی، پاسخگویی به نیازهای اساسی به عنوان هدف اصلی توسعه در قالب راهبرد نیازهای اساسی مطرح شد. جهت گیری رویکرد نیازهای اساسی موجب انجام طرح‌های توسعه اجتماعی و ارائه نهادهای خدماتی می‌شود(ازکیا و غفاری ،۱۳۸۸: ۳۰-۳۱). از دیدگاه زیست محیطی که درآن بین محیط و موجودات زنده ارتباط متقابل و مستمر وجود دارد، ظرفیت پذیرش محیط محدود بوده و با افزایش بیش از حد جمعیت تخریب می‌شود(مهندسان مشاورD.H.V ،۱۳۷۱: ۴۱-۴۲). با توجه به پیوند مستقیم جامعه عشایری با طبیعت، در دیدگاه زیست محیطی توجه زیادی به موضوع عشایر شده است. بر اساس این دیدگاه چرای دام‌های مازاد بر مراتع، موجب نابودی محیط زیست قلمرو عشایری شده است و از این رو عشایر می بایست اسکان یابند، در حقیقت این دیدگاه نگاه محدود کننده‌ای به جامعه عشایری دارد(مهدوی و دیگران، ۱۳۸۶: ۴۹). در دیدگاه توسعه پایدار، توسعه همه جانبه با حفظ محیط زیست معیار اصلی توسعه به شمار می‌رود. بر اساس این دیدگاه، توسعه پایدار توسعه‌ای است که نیازهای نسل کنونی را بر آورده می سازد، بدون آن که رفع نیازهای نسل آینده را مورد تهدید قرار دهد (سعیدی،۱۳۷۷: ۱۸). با توجه به جنبه‌های گوناگون توسعه پایدار (اقتصادی،

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

اجتماعی، فرهنگی) و نگاه یکپارچه به جوامع، جامعه عشایری نیز در ساختار کلی جامعه ارزیابی و برنامه‌ریزی می‌شود و به صورت یکپارچه در تمام جنبه‌ها مد نظر قرار می‌گیرد. توجه به ساماندهی جامعه عشایری هم برای حفظ محیط زیست است و هم به منظور توسعه و فقر زدایی. بر این دیدگاه در مورد جامعه عشایری، به ویژه در برنامه چهارم توسعه بعد ازانقلاب تاکید شده است(مهدوی و دیگران، ۱۳۸۶: ۵۰). مرور دیدگاههای مختلف و نظام برنامه ریزی در خصوص عشایر در پس از انقلاب اسلامی نشان می دهد که در تبیین و ایجاد تحول در گروههای مختلف عشایری و اتخاذ سیاست اسکان عشایر، دیدگاههای مختلفی در بنیان‌های فکری جهت تعیین استراتژی و برنامه‌ریزی اسکان موثر بوده است. به عبارت دیگر، مرور برنامه-های مرتبط با عشایر در قبل از اجرای برنامه‌های اجتماعی- اقتصادی پنج ساله و نیز در زمان اجرای برنامه‌های پنج ساله کشور نشان می‌دهد تلفیقی از دیدگاهها مورد بحث در اتخاذ سیاست اسکان عشایر در جهت بهبود وضع گروههای جابه جا شونده جمعی مورد تاکید قرار گرفته است.

یکی از راهبردهای توسعه جامعه عشایری، ساماندهی و اسکان عشایر است که عمدتاً با هدف توسعه و عمران جامعه عشایری، محرومیت زدایی و خدمات رسانی بهتر به این جامعه انجام می گیرد، درایران نیز این راهبرد در طی سالهای گذشته درمناطق عشایری ایجاد شده که ارزیابی آثار و پیامدهای آن برجامعه عشایری اهمیت بسیاردارد(دریکوند، ۱۳۸۶: ۱). ازسوی دیگر بررسی تجارب پروژه های اسکان حاکی از آن است که علی رغم برخوردهای محدود در زمینه برخی ازامکانات و تسهیلات و بهبود نسبی وضعیت رفاهی عشایراسکان یافته، برخی پیامدهای منفی قابل تامل نیز بروز نموده است. از بعد فضایی مسائلی از قبیل بهره برداری و چرای مفرط دراطراف محل اسکان، شدت تخریب و پیدایش کانونهای تخریب و فرسایش بحرانی را موجب شده است(توکلی، ۱۳۸۳: ۴۳۸). چنانکه ازاسناد و مدارک تاریخی برمی آید، احتمالا اولین تفکر مربوط به اسکان عشایرکوچنده در دوره های اخیر در زمان نادرشاه افشار صورت گرفته (بخشنده نصرت، ۱۳۸۰ : ۵۵). پس از آن کوشش هایی درباره اسکان عشایر در دوره های زندیه و قاجاریه بعمل آمد و در دوره پهلوی به ویژه در سالهای ۱۳۰۴ تا ۱۳۱۲ شدت فراوانی یافت (غفاری، ۱۳۶۸: صص ۵۵ و ۲۱۹؛ خضرلو و دیگران، ۱۳۸۴: ۶۶۰؛ بخشنده نصرت، ۱۳۸۰: ۵۷-۵۸ ؛ برلینگ، ۱۳۸۳: ۱۷۸). از سال۱۳۲۷ با تشکیل مجدد (اداره اسکان ایلات) بار دیگر مسئله اسکان عشایر مطرح شد، و در آستانه اصلاحات ارضی (۱۳۴۱) باتحول درساختارهای اقتصادی ـ اجتماعی اسکان عشایر روند فزاینده داشت (غفاری، ۱۳۶۸ : ۲۴۳-۲۲۹). بعدازانقلاب اسلامی سال۱۳۵۷، نظریات براین بود که کوچ تنها راه حل برای توسعه زندگی عشایری است و اسکان

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

باید به کلی کنارگذاشته شود (امیرعضدی،۱۳۸۶: ۱۶۳). تدوین طرحهای اسکان عشایر، بانگرش توسعه و عمران و با توجه به هماهنگی با برنامه های توسعه ی کشور و براساس پتانسیل سنجی و ملحوظ داشتن دیدگاه های عشایر، نخستین بار به سال۱۳۷۰ برمی گردد(صیدایی، پاپلی یزدی و پیردیگار، ۱۳۸۴ : ۴۸). عوامل زیر از عواملی هستند که براسکان عشایر موثر بودند: فقر، مشقات زندگی کوچ نشینی، تغییرات پدیدآمده درسازمان اجتماعی سنتی عشایر، تحصیلات، اسکان خانوارهای خویشاوند، دگرگونی در شیوه ی دادوستد(خورسند رحیم زاده، ۱۳۶۸ : ۲۲ -۱۲).

به طور خلاصه ، بررسی پروژه های متعدد اسکان عشایر در خارج و داخل کشور حاکی از آن است که دولت ها با هدف تقویت هویت واحد ملی و اعمال کنترل مرکزی و نیز مسائلی چون توسعه جوامع عشایری، حفظ محیط زیست و خدمات رسانی آسان تر به آنها، برنامه ی اسکان را در پیش گرفته اند. بنابراین اسکان عشایر به لحاظ پیامد های منفی متعدد و هزینه های زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی که درپی دارد، راه حل مناسبی جهت توسعه ی جامعه ی مذکورنمی باشد.

روش تحقیق

روش تحقیق توصیفی ـ تحلیلی است که از ابزار پرسشنامه جهت جمع آوری اطلاعات بهره برده شده است. جامعه آماری مشتمل بر سه کانون توسعه اسکان عشایر کلاغ نشین، پاکوه و منصورآباد در استان کهگیلویه و بویراحمد با تعداد ۲۲۹ خانوار است. جامعه نمونه مشتمل بر ۸۰ خانوار بوده است که بالغ بر ۳۵ درصد از کل جامعه آماری را شامل می شود و از طریق فرمول کوکران[1] بدست آمده است. توزیع پرسشنامه در سطح جامعه مورد بررسی متناسب با جمعیت روستاهای مورد بررسی بوده است(جدول شماره ۱). در تجزیه و تحلیل اطلاعات و ارائه نمودار از نرم افزارهای EXCEL, SPSS استفاده شده است. متناسب با جمعیت روستاها ۵۰٪ از پرسشنامه ها در شهرستان باشت در دو روستای کلاغ نشین(۱۹٪) و روستای پاکوه(۳۱٪) تکمیل شده و۵۰٪ نیز شهرستان بویراحمد(۵۰٪) را در بر می گیرد و با محاسبه ضریب آلفا، میزان پایایی پرسشنامه در ابعاد مختلف بیش از ۷۰ درصد ارزیابی شده است.

1. $n = \frac{Nt^2pq}{(N-1)d^2 + t^2pq}$

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

جدول (۱) مشخصات جامعه آماری

ردیف	روستا	خانوار	تعداد جمعیت	پرسشنامه	
				تعداد	درصد
۱	کلاغ نشین	۳۹	۲۴۱	۱۵	۱۹
۲	پاکوه	۸۱	۵۰۰	۲۵	۳۱
۳	منصورآباد	۱۰۹	۶۷۵	۴۰	۵۰
جمع کل		۲۲۹	۱۴۱۶	۸۰	۱۰۰

مأخذ: محاسبات نگارنده و اداره کل امور عشایر استان کهگیلویه و بویراحمد، ۱۳۹۰

منطقه مورد مطالعه

استان کهگیلویه و بویراحمد در میان استانهای چهارمحال بختیاری در شمال، فارس و اصفهان در شرق و خوزستان در مغرب و فارس و بوشهر در جنوب واقع گردیده است. وجود ارتفاعات و تغییرات شدید ارتفاع سبب تنوع آب و هوایی و تقسیم استان به چهار ناحیه اقلیمی بسیار سرد، سرد و مرطوب، معتدل و گرم گردیده است(سازمان امور عشایر استان کهگیلویه و بویراحمد، ۱۳۸۸: ۵). این استان مابین ۲۹درجه ۵۵ دقیقه تا ۳۱درجه و ۳۲ دقیقه عرض شمالی و ۴۹درجه و ۵۷ دقیقه تا ۵۱درجه و ۵۲ دقیقه طول شرقی واقع شده است(موسسه جغرافیایی و کارتوگرافی گیتاشناسی، ۱۳۸۸). بر اساس آخرین تقسیمات کشوری این استان دارای۷ شهرستان (بویر احمد، دنا، کهگیلویه، گچساران، باشت، چرام و بهمئی) می باشد. بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۰، جمعیت استان معادل ۶۵۸۶۲۹ نفر بوده که ۵۲/۶٪ آن شهرنشین و ۴۷/۴٪ آن روستایی و عشایری برآورد شده است. جمعیت عشایر استان بر اساس سرشماری اجتماعی ـ اقتصادی عشایر کوچنده در سال ۱۳۸۷، ۷۰۷۶۵ نفر می باشد که بیش از ۱۱٪ جمعیت استان را شامل می گردد(مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵). این استان بر اساس سرشماری اجتماعی، ـ اقتصادی عشایر کوچنده در تیرماه ۱۳۸۷، محل استقرار ییلاقی ۱۱۱۲۰ خانوار با ۷۰۷۶۵ نفر و محل استقرار قشلاقی ۱۰۰۸۸ خانوار با ۶۳۲۵۵ نفر جمعیت عشایری بوده است(سرشماری اجتماعی اقتصادی عشایر کوچنده، ۱۳۸۷). همچنین کانونهای اسکان کلاغ نشین(حکیم قشقایی) در فاصله ۲۵ کیلومتری از شهر گچساران و با تعداد خانوار ۳۹ و جمعیت ۲۴۱ نفر ، پاکوه در فاصله ۳۰ کیلومتری از شهر گچساران، با تعداد خانوار۸۱ و جمعیت ۵۰۰ نفر(هر دو در شهرستان باشت)، شهرک عشایری منصورآباد در فاصله ۲۰ کیلومتری از شهر یاسوج، با تعداد خانوار ۱۰۹ و با جمعیت ۶۷۵ نفر واقع شده اند. قابل ذکر است که سال اجرای طرح در دو کانون کلاغ نشین و پاکوه، سال ۱۳۷۴

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

و در شهرک عشایری منصورآباد، سال ۱۳۷۲ می باشد(سازمان کل امور عشایر استان کهگیلویه و بویراحمد، ۱۳۹۰).

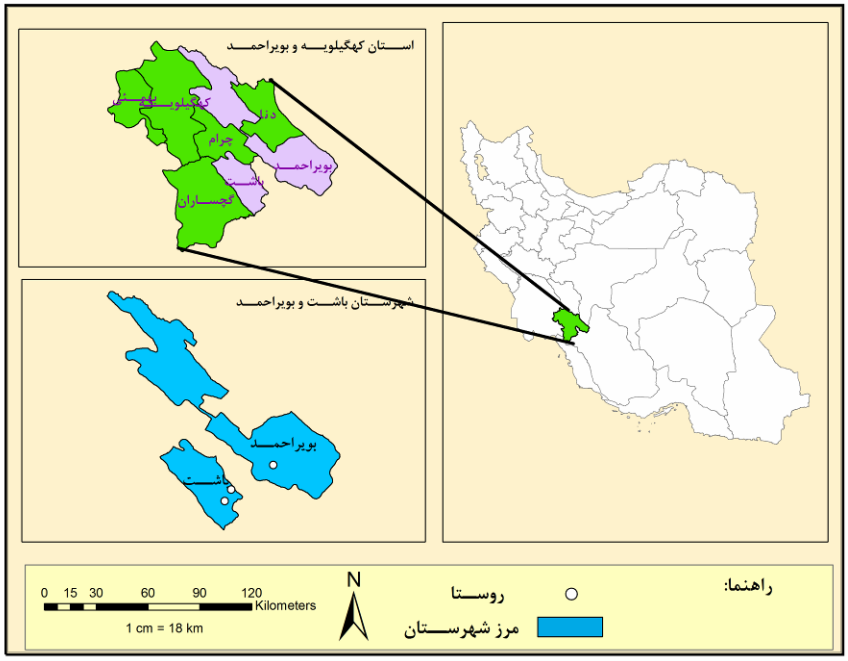

شکل(۱) موقعیت محدوده مورد مطالعه

یافته های تحقیق

درروستای کلاغ نشین ایل قشقایی، طایفه دره شوری و دو تیره دون علی و طیبی پناه پوری، در روستای پاکوه ایل قشقایی، طایفه دره شوری و دو تیره طیبی پناه پوری و لک پناه پوری و بالاخره در روستای منصورآباد، ایل بویراحمدی و طایفه سادات امامزاده علی و قاید گیوی و تیره های، حمزه شهبازی، جوزاری، حاج اسماعیل، کاعلی دونا و کاکاظمی ساکن هستند. نسبت جنسی جامعه آماری با اکثریت مردان مشخص شده است و همچنین متوسط پاسخگویان در سن ۴۱/۵ می باشند. قدیمی ترین گروه اسکان داده شده در سال ۱۳۷۲و جدیدترین در سال ۱۳۸۸ بوده است. در واقع اسکان عشایر در سه کانون توسعه اسکان کلاغ نشین، پاکوه و منصورآباد از سال ۱۳۷۲- ۷۳ توسط دولت آغاز گردیده و تا پایان ۱۳۷۵، احداث زیرساختهای کلی خاتمه یافته و بقیه زیر ساختها به مرور زمان تا سال ۱۳۸۵ به اتمام

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

رسیده است. کمترین افراد تحت تکفل جامعه نمونه ۲ نفر و بیشترین ۱۱ نفر بوده است. متوسط افراد تحت تکفل نیز ۵ نفر می باشد.

دلایل اسکان

بر طبق شکل ۲، مهمترین عامل اسکان برنامه مسئولان بوده (۳۸/۸٪). که این امر نشان دهنده نقش موثر مسئولان دولتی در اسکان عشایر می باشد. نکته مهم در این است که خواست خود عشایر کمترین درصد را به خود اختصاص داده و همچنین شرایط زندگی سخت عشایری هیچ نقشی در روند اسکان عشایر نداشته است.

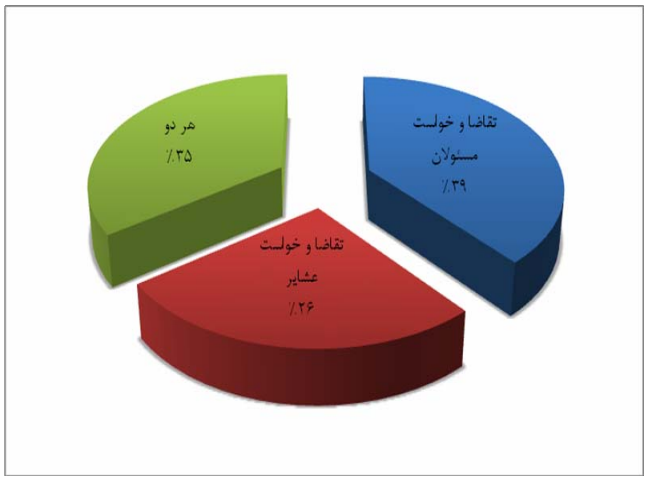

شکل(۲) عامل اسکان عشایر مورد بررسی(یافته های میدانی، ۱۳۹۰)

وضعیت اقتصادی عشایر قبل و بعد از اسکان

بر اساس یافته های تحقیق وضعیت دارایی خانوارها قبل و بعد از اسکان تغییر چشمگیری داشته است. یافته های تحقیق در ارتباط با تعداد دامهای سبک و سنگین نشان می دهد که در دو روستای کلاغ نشین و پاکوه میزان دامهای سبک بعد از اجرای طرح به طور چشمگیری کاهش یافته است (میانگین ۶۰ راس). همچنین پرورش دام سنگین در این روستا مرسوم نیست. در روستای منصورآباد به لحاظ تعداد دام سبک، تغییر چندانی ملاحظه نمی شود و حتی کوچ ییلاقی و قشلاقی نیز صورت می گیرد اما دارایی دام سنگین (گاو) به طور میانگین به ۳ راس افزایش یافته است. بررسی وضعیت زمین دیم و آبی و میزان باغات بر اساس مصاحبه

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

با کارشناسان سازمان امور عشایر استان نشان می دهد که روستاییان در ۲ روستای کلاغ نشین و پاکوه فاقد زمین کشاورزی بوده و بعد از اجرای طرح به هر کدام از خانوارها به طور میانگین ۳ هکتار باغ تخصیص داده شده که در حال حاضر غالبا زیر کشت لیمو می باشد. همچنین به هر خانوار اسکان یافته مبلغ یک میلیون تومان وام مسکن با ضمانت خود روستاییان به طور چرخشی به صورت بازپرداخت سالیانه (در صورت به ثمر نشستن محصولات باغی)، تعلق گرفته است. در صورتی که روستاییان مذکور بر این ادعا بودند که در دوره کوچ روی هر کدام به طور میانگین دارای ۵ هکتار زمین کشاورزی دیم بودند. از طرفی دیگر در روستای منصورآباد نیز دولت پس از اسکان عشایر برای هر خانوار ۵۰۰ متر مربع زمین مسکونی در نظر گرفته بود که ۲۵۰ متر مربع آن جهت کاربری مسکونی و ۲۵۰ مترمربع جهت نگهداری دامها بوده است که در این روستا نیز دولت با اعطای وام جهت ساخت مسکن که به صورت بازپرداخت سالیانه بوده، فعالیت کرده است. میزان وام اعطایی در منصورآباد بیش از دو روستای دیگر بوده و در بعضی موارد به ۵ میلیون تومان رسیده و در حال حاضر نیز به ۱۰ میلیون تومان ارتقاء یافته است. اما میزان زمین دیم و آبی و باغات روستای منصورآباد قبل و بعد از اسکان تغییر چشمگیری نداشته و به طور میانگین هر خانوار دارای ۲ هکتار زمین دیم هستند(شکل ۳).

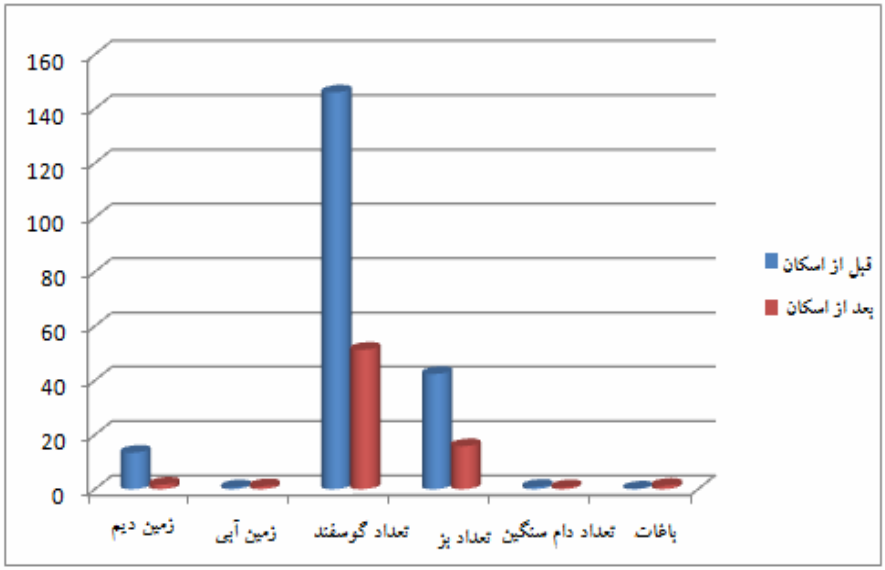

شکل(۳) دارایی خانوار عشایری مورد بررسی قبل و بعد از اسکان(بررسی های میدانی، ۱۳۹۰)

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

وضعیت اجتماعی عشایر قبل و بعد از اسکان

در این بخش از تحقیق امکان تحصیل سرپرست خانوار، امکان تحصیل فرزندان، اختلاف طبقاتی، ابتذال در جوانان، فقر، طلاق و دسترسی به بهداشت مورد کنکاش و بررسی قرار گرفت و داده های آن در جدول شماره ۲ آمده است. یافته های این بخش نشان می دهد که برخی از جنبه هایی مانند؛ امکان تحصیل فرزندان و دسترسی به بهداشت پس از اسکان عشایر موفقیت آمیز بوده است.

جدول (۲) وضعیت اجتماعی عشایر قبل و بعد از اسکان

متغیر اجتماعی	قبل از اسکان						بعد از اسکان						
	درصد						درصد						
	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	میانگین	نگرش	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	میانگین	نگرش
امکان تحصیل خود	۰	۰	۶/۳	۶۱/۲	۳۲/۵	۴/۲۶	کم	۱/۲	۱۱/۳	۲۸/۸	۲۷/۵	۳۱/۲	۳/۷۶	کم
امکان تحصیل فرزندان	۰	۰	۱۶/۳	۷۷/۵	۶/۲	۳/۹۰	کم	۱۳/۷	۵۰	۲۷/۵	۶/۳	۲/۵	۲/۳۳	زیاد
اختلاف طبقاتی	۵	۶/۳	۲۸/۷	۵۳/۸	۶/۲	۳/۵۰	کم	۵	۲۷/۵	۵۱/۳	۱۴/۹	۱/۳	۲/۷۸	کم
ابتذال در جوانان	۰	۰	۶/۳	۶۸/۷	۲۵	۴/۱۸	کم	۱۳/۸	۴۳/۸	۲۸/۸	۱۱/۳	۲/۶	۲/۸۱	کم
فقر	۳/۸	۶/۳	۲۱/۳	۶۱/۳	۷/۵	۲/۶۲	کم	۰	۳۱/۳	۵۵	۱۲/۵	۱/۳	۲/۸۳	کم
طلاق	۰	۱/۳	۱/۳	۶۱/۳	۳۶/۳	۴/۳۲	کم	۰	۲۶/۳	۲۳/۸	۲۸/۸	۲۱/۳	۳/۴۵	کم
دسترسی به بهداشت	۰	۰	۰	۴۷/۵	۵۲/۵	۴/۵۲	کم	۲۷/۵	۲۳/۸	۳۶/۳	۸/۸	۳/۸	۲/۳۷	کم
کل						۳/۹۰	کم						۲/۹۰	کم

۱:خیلی زیاد, ۲:زیاد, ۳: متوسط, ۴:کم, ۵:خیلی کم(بررسی های میدانی، ۱۳۹۰)

نگرش جامعه عشایر نسبت به اسکان

بر اساس یافته های به دست آمده از تحقیق، میزان رضایت عشایر از اجرای طرح اسکان بالا بوده و اکثر اعضای جامعه آماری تمایل دارند که این روند ادامه پیدا کند. در واقع جوانان هیچ

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

تمایلی به کوچ مجدد ندارند. اما در بعضی از موارد افراد میانسال و مسن تمایل خود را به ادامه شیوه کوچزی گری ابراز می دارند. مردم میزان مشارکت مسئولین را در اجرای هرچه بهتر این طرح درخور ستایش دانسته و معتقد بودند که این طرح اسکان عشایر، طرحی درست و صحیح می باشد که اکثر اعضای خانواده نیز رضایت خود را از آن اعلام می دارند. به طور میانگین بالغ بر ۵۰٪ از خانواده ها خود در اسکان یافتن دارای اختیار بوده اند (جدول ۳).

جدول (۳) نگرش عشایر نسبت به طرح اسکان

نوع هزینه	بعد از اسکان						
	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	میانگین	نگرش
تا چه حد از طرح اسکان رضایت دارید؟	۴۱/۳	۳۷/۵	۱۶/۳	۱/۳	۳/۸	۱/۸۸	زیاد
تا چه حد تمایل به ادامه روند اسکان دارید؟	۵۸/۸	۳۰	۷/۵	۰	۳/۸	۱/۶۰	زیاد
میزان مشارکت مسئولان با شما در اسکان؟	۲۶/۳	۵۱/۳	۲۰	۱/۳	۱/۳	۲	زیاد
تا چه حد تمایل به بازگشت به کوچ نشینی دارید؟	۱۲/۵	۱۳/۸	۱۲/۵	۲۸/۸	۳۲/۵	۳/۵۵	کم
تا چه حد انتظارات شما در اسکان برآورده شده است؟	۰	۱۶/۳	۶۸/۸	۱۱/۳	۳/۸	۳/۰۲	کم
تا چه حد اسکان عشایر را صحیح می دانید؟	۲۶/۳	۴۵	۲۲/۵	۵	۱/۳	۲/۱۰	زیاد
تا چه حد خود شما در اسکان خود مخیر(دارای اختیار) بوده اید ؟	۷/۵	۲۲/۵	۲۳/۸	۳۸/۸	۷/۵	۲/۱۶	زیاد
تا چه حد خانواده شما از اسکان راضی هستند؟	۳۱/۳	۴۳/۸	۱۸/۸	۵	۱/۳	۲/۰۱	زیاد
تا چه حد اسکان عشایر را کاری درست می دانید؟	۳۱/۳	۵۰	۱۶/۳	۱/۳	۱/۳	۲/۹۱	کم
کل						۲/۳۵	زیاد

مأخذ: بررسی های میدانی، ۱۳۹۰

مقایسه وضعیت دارایی ، اقتصادی و هزینه های خانوار قبل و بعد از اسکان

برای مقایسه وضعیت دارایی قبل و بعد از اسکان از آزمون ویلکاکسون بهره برده شد. نتایج حاکی از آن است که تفاوت معنی داری از نظر اقتصادی قبل و بعد از اسکان (به جز در زمینه مالکیت زمین آبی و باغات) وجود دارد. لازم به توضیح است که میزان دارایی های عشایر کاهش یافته و این نشان دهنده افت وضعیت اقتصادی و کاهش میزان دارایی ها بعد از اسکان است(جدول ۴). همچنین برای مقایسه وضعیت اقتصادی قبل و بعد از اسکان نیز از آزمون ویلکاکسون بهره برده شد. نتایج حاکی از آن است که تفاوت معنی داری از نظر اقتصادی در قبل و بعد از اسکان در سطح۰/۰۵ وجود دارد. به جز درآمد, وضعیت اقتصادی عشایر بعد از

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

اسکان نسبت به قبل از اسکان تغییر یافته است. نتایج میانگین رتبه ای نشان می دهد که سطح تولید محصولات کشاورزی و دامی عشایر پس از اسکان کاهش یافته، و میزان بیکاری افزایش یافته است(جدول۴). در زمینه مقایسه وضعیت هزینه های خانوار قبل و بعد از اسکان نیز تفاوت معنی داری وجود دارد. به جز مسکن, وضعیت هزینه های عشایر بعد از اسکان نسبت به قبل از اسکان تغییر یافته است. نتایج میانگین رتبه ای نشان می دهد که هزینه ها بعد از اسکان عشایر کاهش یافته است(جدول۴).

جدول(۴) مقایسه دارایی ها و وضعیت اقتصادی قبل و بعد از اسکان

	گویه ها	متغیر۱	متغیر۲	Z	سطح معنی داری
دارایی	زمین دیم(هکتار)	قبل از اسکان	بعد از اسکان	-۴/۰۶	۰/۰**
	زمین آبی(هکتار)			-۱/۱۱	۰/۲۶
	تعداد گوسفند(رأس)			-۵/۶۳	۰/۰**
	تعداد بز(رأس)			-۵/۳۵	۰/۰**
	تعداد دام سنگین (گاو)			۰/۶۶	۰/۰**
	باغات(هکتار)			-۵/۵۸	۰/۵۰
	کل			-۵/۹۴	۰/۰**
اقتصادی	درآمد	قبل از اسکان	بعد از اسکان	۰/۱۶	۰/۸۷
	بیکاری			-۴/۸۱	۰/۰**
	سطح تولید محصولات کشاورزی			-۵/۶۳	۰/۰**
	سطح تولید محصولات دامی			-۳/۰۱	۰/۰**
	صنایع دستی			-۳/۵۱	۰/۰**
	کل			۲/۰۱	۰/۰۴*
هزینه های خانوار	مواد غذایی	قبل از اسکان	بعد از اسکان	-۷/۵۵	۰/۰**
	تحصیل			-۷/۲۰	۰/۰**
	رفت و آمد			-۷/۰۸	۰/۰**
	درمان و بهداشت			-۷/۳۸	۰/۰**
	پوشاک			-۷/۵۳	۰/۰**
	تغذیه دام ها			-۵/۷۱	۰/۰**
	کشت و زرع			-۵/۴۲	۰/۰**
	نگهداری از فرزندان			-۷/۳۳	۰/۰**
	مسکن			-۱/۵۴	۰/۱۲
	مالیات			-۴/۴۲	۰/۰**
	بیماری دام ها			-۲/۰۷	۰/۰۳*
	کل			۷/۶۲	۰/۰**

** در سطح ۰/۰۱ معنی دار است * در سطح ۰/۰۵ معنی دار است مأخذ: بررسی های میدانی، ۱۳۹۰

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

مقایسه وضعیت اجتماعی عشایر, قبل و بعد از اسکان

برای مقایسه وضعیت اجتماعی قبل و بعد از اسکان از آزمون ویلکاکسون بهره برده شد. نتایج حاکی از آن است که تفاوت معنی داری از نظر متغیرهای اجتماعی خانوار در قبل و بعد از اسکان در سطح ۰/۰۱ وجود دارد. و وضعیت اجتماعی در تمامی زمینه ها(به جز فقر) بهبود یافته است(جدول۵).

جدول (۵) مقایسه وضعیت اجتماعی عشایر خانوار قبل و بعد از اسکان

گویه ها	متغیر۱	متغیر۲	Z	سطح معنی داری
امکان تحصیل خود	قبل از اسکان	بعد از اسکان	-۴/۴۲	۰/۰**
امکان تحصیل فرزندان			-۷/۴۶	۰/۰**
اختلاف طبقاتی			-۴/۶۶	۰/۰**
ابتذال در جوانان			-۷/۰۱	۰/۰**
فقر			-۴/۸۸	۰/۰**
طلاق			-۵/۴۲	۰/۰**
دسترسی به بهداشت			-۷/۴۷	۰/۰**
کل			-۷/۷۰	۰/۰**

** در سطح ۰/۰۱ معنی دار است مأخذ: بررسی های میدانی، ۱۳۹۰

نتیجه گیری

در این تحقیق، وضعیت اقتصادی و اجتماعی قبل و بعد از اسکان عشایر در سه کانون اسکان عشایر پاکوه و کلاغ نشین و کانون اسکان منصورآباد واقع و همچنین سطح میزان رضایت مندی از طرح اسکان در استان کهگیلویه و بویراحمد مورد بررسی قرار گرفته است. طرح اسکان عشایر در این کانون ها به طور همزمان در سال ۱۳۷۲ شروع شده و زیرساختهای پایه ی آن تا سال ۱۳۷۵ به اتمام رسیده است.

چنین به نظر می رسد که در زمینه سوالات تحقیق پاسخ های روشنی به دست آمده است. برای بررسی داده های جمع آوری شده از آزمون ویلکاکسون استفاده شده تا مسائل قبل و بعد اسکان عشایر تحلیل شود. یافته ها نشان می دهد در پاسخ به سوال نخست، اثرات اجتماعی طرح های اسکان عشایر در سه روستای مورد بررسی برجسته تر از آثار اقتصادی است. در پاسخ به سوال دوم، می توان گفت جامعه عشایری مورد بررسی از اسکان گروههای عشایری استقبال

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

کرده و رضایت دارد. سرانجام در پاسخ به سوال سوم، یافته ها نشان می دهد که در میان عشایر پس از اسکان گرایش به مصرف گرایی در نیازهای خانوار بیشتر شده و از تولید محصولات کشاورزی و دامی عشایر کاسته شده است.

همچنین نتایج تحقیق نشان می دهد که دارایی عشایر به جز مزارع آبی و باغات کاهش یافته و وضعیت اقتصادی نشانگر بهبود چندانی نیست. با این همه از نظر اجتماعی طرح اسکان عشایر موفقیت های زیادی برای مردم به همراه داشته است. در خاتمه، پیشنهادات زیر مطرح است:

۱. دولت با ایجاد ادارات یا سازمان هایی در مناطق اسکان یافته می تواند برنامه ریزی منسجمی را در زمینه شناسایی مشکلات و حل آن ها در این مناطق مهیا سازد؛

۲. دولت و نهادهای دولتی با تقویت شوراها و منتخبین مردم در مناطق اسکان یافته امکان تعامل بهتر با عشایر اسکان یافته را پیدا می کنند که در این جهت لازم است تا اقدامات لازم صورت بگیرد؛

۳. دولت می تواند اعتبارات مشخصی را برای این مناطق تصویب نموده و در اختیار روستاییان متقاضی به صورت وام با بهره کم قرار دهد.

منابع و ماخذ

۱. اداره امور عشایر شهرستان گچساران (۱۳۹۰) **گزارش منتشر نشده** (عملکرد اداره امور عشایر شهرستان)، گچساران.

۲. اداره امور عشایر شهرستان یاسوج (۱۳۹۰) **گزارش منتشر نشده**(عملکرد اداره امور عشایر شهرستان)، یاسوج

۳. ازکیا، مصطفی و غلامرضا غفاری (۱۳۸۸) **توسعه روستایی با تاکید بر جامعه روستایی ایران**، نشر نی چاپ سوم.

۴. امیر عضدی، طوبی (۱۳۸۶) **مقدمه ای بر کوچ و اسکان در ایران**، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اسلامشهر، چاپ اول.

۵. انوری، حسن (۱۳۸۲) **فرهنگ فشرده سخن**، جلد اول آ ـ ء ـ ا ؛ تهران: کتابخانه ملی ایران.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

۶. بخشنده نصرت، عباس (۱۳۸۰) **برنامه ریزی و شیوه های ساماندهی کوچندگی**، مرکز انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان، چاپ اول.

۷. بخشنده نصرت، عباس (۱۳۸۴) **مبانی کوچ و کوچندگی در ایران**، انتشارات دانشگاه تربیت معلم ، چاپ دوم.

۸. برلینگ، پیرا (۱۳۸۳) **کوچ نشینان قشقایی فارس**، ترجمه، فرهاد طیبی پور، انتشارات شیراز، چاپ اول.

۹. پاپلی یزدی، محمد حسین و محمد ابراهیمی(۱۳۸۵) **نظریه های توسعه روستایی**، انتشارات سمت، چاپ دوم.

۱۰.توکلی، جعفر (۱۳۸۴) **مروری بر نظریات و تجارب موجود در زمینه اسکان**، مجموعه مقالات همایش ملی ساماندهی جامعه عشایر ایران، چاپ اول.

۱۱.توکلی، جعفر (۱۳۸۶) **پیامدهای محیطی – فضایی اسکان عشایر**، رساله دکتری، دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده علوم زمین.

۱۲.حسام، فضل ا... و مهدی موسویان (۱۳۶۷) **از کوچ روی تا اسکان**، انتشارات سازمان برنامه و بودجه.

۱۳.خضرلو، بهروز و امین آقایی و کاظم فرجادنیا (۱۳۸۴) **ارزیابی مشارکتی طرح اسکان عشایر، مطالعه موردی: دشت شیبلو در استان آذربایجان غربی**، مجموعه مقالات همایش ملی ساماندهی اسکان عشایرایران، انتشارات سازمان امور عشایر ایران، چاپ اول، جلد اول.

۱۴.خورسند رحیم زاده، مجید (۱۳۶۸) **بررسی عوامل موثر بر اسکان عشایر تیره شیری طایفه عرب ایل خمسه استان فارس**، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی.

۱۵.دریکوند، مسلم (۱۳۸۶) **بررسی پیامدهای اقتصادی- اجتماعی اسکان عشایر(نمونه موردی: کانون چشمه همیان کوهدشت)"** پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.

۱۶.دهخدا، علی اکبر (۱۳۷۲) **لغت نامه دهخدا**، دانشگاه تهران، تهران، چاپ اول.

۱۷.روشه،گی(۱۳۶۶)، **تغییرات اجتماعی**، نشر نی، چاپ اول .

۱۸.ریاحی، وحید، عابدینی راد، آرزو (۱۳۹۱) **اسکان عشایر و بازتابهای فرهنگی**، مجله انسان شناسی(درحال چاپ)، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

۱۹.سازمان امور عشایر ایران (۱۳۸۴) **مجموعه مقالات همایش ملی ساماندهی عشایر ایران،** انتشارات سازمان امور عشایر ایران، چاپ اول، جلد اول.

۲۰.سازمان امور عشایر ایران، اداره کل امور عشایر استان کهگیلویه و بویراحمد (۱۳۸۸) **گزارش عملکرد اداره کل امور عشایر استان کهگیلویه و بویراحمد.**

۲۱.سازمان کل امور عشایری استان کهگیلویه و بویراحمد (۱۳۹۰) **گزارش منتشر نشده،** یاسوج

۲۲.سعیدی، عباس (۱۳۷۷) **توسعه پایدار وناپایداری توسعه روستایی،** فصلنامه مسکن وانقلاب، شماره ۲.

۲۳.صرافی، مظفر(۱۳۷۷) **مبانی برنامه ریزی توسعه منطقه ای،** انتشارات سازمان برنامه وبودجه، چاپ اول.

۲۴.صیدایی، اسکندر، محمد حسین پاپلی یزدی و ژان پیر دیگار(۱۳۸۴) **ارزیابی اقتصادی- اجتماعی و فرهنگی کانون های اسکان عشایر،** مجموعه مقالات همایش ملی ساماندهی اسکان عشایر ایران، انتشارات سازمان امور عشایر ایران، چاپ اول، جلد اول.

۲۵.غفاری، هیبت ا...(۱۳۶۸) **ساختارهای اجتماعی عشایر بویر احمد(۱۳۰۰ – ۱۳۶۴ ه .ش)،** انتشارات نی ، چاپ اول.

۲۶.کریمی، اصغر(۱۳۸۳) **توسعه پایدار مناطق ایل نشین ایران،** نامه انسان شناسی، سال سوم، شماره ۶، پاییز و زمستان.

۲۷.کیاوند، عزیز(۱۳۶۸) **حکومت، سیاست و عشایر- از قاجاریه تا سال ۱۳۶۸،** انتشارات عشایری، چاپ اول.

۲۸.مرکز آمار ایران(۱۳۷۵) **سرشماری عمومی نفوس و مسکن،** ۱۳۷۵، شناسنامه کلی کشور، تهران

۲۹.مرکز آمار ایران(۱۳۸۵) **سرشماری عمومی نفوس و مسکن،** ۱۳۸۵، شناسنامه کلی کشور، تهران

۳۰.مرکز آمار ایران(۱۳۸۷) **سرشماری اجتماعی ـ اقتصادی عشایر کوچنده،** دفتر اول(شماره اول) تهران.

۳۱.مرکز آمار ایران(۱۳۹۰) **سایت مرکز آمار ایران،** گزارش منتشر نشده.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

۳۲.مشیری، سید رحیم و نصرا... مولایی هشجین (۱۳۶۷)، **اقتصاد کوچ نشینان**" انتشارات پیام نور ، چاپ دوم.

۳۳.معینی، مهدی(۱۳۸۶) **مطالعه روند شکل گیری مسکن در تازه آبادهای عشایری ـ نمونه موردی تازه آباد گل افشار سمیرم اصفهان**، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۳۳.

۳۴.مهدوی، مسعود، پژمان رضایی و فضیله خانی (۱۳۸۸) **سنجش نگرش عشایر اسکان یافته نسبت به اسکان در استان چهار محال بختیاری**، فصلنامه روستا وتوسعه، سال۱۲، شماره۳.

۳۵.مهدوی، مسعود، رضایی، پژمان و مجتبی قدیری معصوم (۱۳۸۶) **روستاهای برآمده از اسکان عشایر و چالش های آن**، فصلنامه روستا وتوسعه، سال۱۰،شماره ۱.

۳۶.مهندسین مشاور D.H.V هلند(۱۳۷۱) **رهنمودهایی برای برنامه ریزی مراکز روستایی**، انتشارات روستا وتوسعه.

۳۷.موسسه جغرافیایی و کارتوگرافی گیتاشناسی (۱۳۸۸) نقشه شماره ۳۴۲، چاپ دوم.

۳۸.واگو، استفان(۱۳۷۲) **درآمدی بر تئوری ها و مدل های تغییرات اجتماعی**، ترجمه، احمد غروری زاد، جهاد دانشگاهی تهران.

۳۹.ی.سو، آلوین(۱۳۸۰) **تغییر اجتماعی و توسعه**، ترجمه، محمود حبیبی مظاهری، انتشارات پژوهشکده.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]